

Siikakarın arvoitus – hourootin laivavarveja etsimässä

Nybyn lasiruukki oli noin sadan vuoden ajan yksi Olhavan kylän merkittäviä työllistäjiä. Eräänä Suomen ensimmäisistä lasiruukeista se toimi ja tuotti lasitavaraa Ruotsin markkinoille vuosina 1784–1885. Nykyään ruukin toiminnasta on muistona tehtaan päätiluksena toimintanut nykyinen Takaluoman tila, sekä ruukinrakennusten rauniokummut tilan takana Ruukinlahden rannassa. Lasiruukin kokonaisuuteen kuuluisin varsinainen suuren lasihytin lisäksi runsas joukko erilaisia toimintaan liittyviä rakennuksia ja rakenteita, kuten henkilökunnan majoitustilat, pajat, karjasuoja, saha ja mylly sekä torppia. Jopa kirkkoa ja pappilaa suunniteltiin rakennettavaksi ruukin maille, mutta ne eivät tietävästi toteutuneet.

Monet rakennuksista on merkitty Ruotsin Valtionarkistossa säilytettävään ja Carl Beckmanin laatimaan karttakopioon. Kartta kuvaa hämmästyttävän tarkasti Nybyn lasiruukin ympäristöä sellaisena kuin se oli 1780-luvulla. Oulun yliopiston arkeolo-

etsimässä? Katsotaan ensiksi karttaa.

Kartta kuvaa Siikakarın pitkänomaisena luotona, joka pääkarttaan piirrettyyn kompassiruusuun nojaten on ollut likimain pohjois-eteläsuuntainen. Kapea uoma puolittaa yhteensä noin 300 metriä pitkän karın likipitään keskeltä kahteen lähes yhtä suureen osaan. Kallioinen kari näyttää kartassa itäreunaltaan läntistä jyrkemältä, ja siellä on kasvanut lehtipensaita. Siikakaria nykykartalle soviteltaessa täytyy kuitenkin muistaa, että Perämeren rannikon maisema on sittemmin muuttunut maankohoamisesta johtuen. Koska nousua on ollut vähintään 1,5 metriä, voi aikanaan Siikakariksi nimetty maastokohouma olla tänä päivänä muodoltaan ja mitoiltaan aivan erilainen, ja mahdollisesti myös mantereeseen kiinni kuroutunut.

Laivavarvit ja niihin liittyvät rakennukset on merkitty karttaan Siikakarın eteläiselle puoliskolle. Niihin kuuluvat (numerointi vastaa kartan numerointia): 1. kaksi

veista tai pikemminkin ”sen, mitä niistä on enää jäljellä”. Laivarakennusta ei siis näytä harjoitetun Siikakarissa muutamaa vuosikymmentä pitempään. Luultavasti se loppui viimeistään vuonna 1804, jolloin lasitehdas suljettiin ensimmäisen kerran.

Näkemystämme tukee osaltaan Åbo Tidning -sanomalehden 4. toukokuuta vuonna 1805 julkaistava kirjoitus, jossa hourooti Nylander käsittelee laivanrakennuksen yleisiä periaatteita. Hän mainitsee siinä teettäneensä Nybyn lasiruukin tiluksilla kahden vuosikymmenen kuluessa kaikkiaan kuusitoista erikokoista laivaa. Tekstistä saa vaikutelman, että Nybyn laivanrakennus oli tuolloin jo menneisyyttä. Lopullisen varmistuksen asialle tarjoaa Suomen Palovakuutuslaitoksen vakuutusasiakirja n:o 124 vuodelta 1820. Se näet sisältää yksityiskohtaisen luettelon Nybyn lasiruukin alueen rakennuksista ja niiden irtaimistosta. Laivavarveja tai Siikakarın rakennuksia ei mainita tässä asiakirjassa lainkaan.

Siikakaria esittävä yksityiskohta Beckmanin kartasta (1787).

Monet rakennuksista on merkitty Ruotsin Valtionarkistossa säilytettävään ja Carl Beckmanin laatimaan karttakopioon. Kartta kuvaa hämmästyttävän tarkasti Nybyn lasiruukin ympäristöä sellaisena kuin se oli 1780-luvulla. Oulun yliopiston arkeologian oppiaineen tutkijoina kävimme kartoittamassa ruukkimiljöötä elokuun loppupuolella 2021. Ruukin toiminnasta aiheutuneet jäännökset ovat vielä tänä päivänä pääosin selvästi havaittavissa ja tarkasti paikannettavissa maastosta – yhtä kokonaisuutta lukuun ottamatta.

gian oppiaineen tutkijoina kävimme kartoittamassa ruukkimiljöötä elokuun loppupuolella 2021. Ruukin toiminnasta aiheutuneet jäännökset ovat vielä tänä päivänä pääosin selvästi havaittavissa ja tarkasti paikannettavissa maastosta – yhtä kokonaisuutta lukuun ottamatta.

Beckmanin kartan oikeaan alanurkkaan on sisällytetty kiinnostava vinjettikartta, joka esittää Siikakari (kartassa Sijkakari) nimistä luotoa. Luodolle on kuvattu erikoisena persoonana ja myös hourootina (ruots. hovrod) tunnetun ruukinpatruuna Johan Mattsson Nylanderin perustama laivavarvi eli telakka. Tänäpäin, noin neljännesvuosituhatta kartan piirtämisen jälkeen tuntuvat tiedot sekä laivavarvin että Siikakarın sijainnista hävinneen kokonaan. Mistä tämä voi johtua, ja millaista paikkaa me oululaiset arkeologit olimme ja olemme oikein yhä

laivan rakennuspaikkaa, joista suurempaa mainitaan käytetyn kantavuudeltaan 300 lästin eli 735 tonnin aluksen valmistamiseen, 2. verstaas, 3. asuinhuoneet, 4. varasto sekä 5. suuri paja, jota tarvittiin laivanrakennuksessa käytettyjen rautaosien valmistamiseksi. Koska 300 lästistä kantava laiva on ollut sangen kookas aikalaistensa joukossa, sellaisen vesilasku on edellyttänyt, että karın rannassa on ollut aikanaan syvästi vettä. Siksi paikka lienee edelleen olla lähellä rantaa.

Kirjallisissa lähteissä Siikakari varveineen esiintyy tämänhetkisten tietojemme mukaan vain kerran. Huhtikuussa 1812 hourootin poika, Aristoteles Nylander hankki nimittäin omistukseensa kahdeksanosan Nybyn tiluksista. Tuomiokäräjillä allekirjoitetussa lainhuudossa mainitaan, että kauppaan sisältyi myös määräosa Siikakarın laivavar-

Nybyn lasiruukilla oli siis laivavarvi, joka toimi todennäköisesti vain lyhyen aikaa ja ränsistyi käyttökelvottomaksi. Todennäköisimmin syynä tähän olivat rakennuspaikkaa koetelleet tulvat ja kevätjäät. Siksi tieto laivavarvien sijainnista katosi pian asiakirjoista ja kartoista, samalla kun siitä kertovat jäänteet näyttävät kadonneen tyystin maisemasta. Olemme tähän mennessä yrittäneet tuloksetta paikantaa laivavarvien sijaintia Iin, Olhavan ja Kuivaniemen edustalta erilaisten asiakirjojen ja ilmalaserkeilaukseen perustuvien korkeusmallien avulla. Nyt panemme toivomme paikallislis- ja perimätietoon. Siispä, jos sinulla on tarjota tietoa, vihjeitä tai ajatuksia Siikakarın sijainnista, olisimme hyvin kiinnostuneita kuulemaan ne.

Janne Ikäheimo ja Risto Nurmi (risto.nurmi@oulu.fi)

HAUTAUSPALVELUT

A. KOVA OY

Kanssasi surun kohdatessa

Perinteikäs täyden palvelun hautaustoimisto Iissä on tukenasi kaikissa hautausasioihin liittyvissä järjestelyissä.

Kukkakaupastamme saat taidokkaasti tehtyjen surusidontojen lisäksi värikkäät syksyn kukat kaikkiin tilaisuuksiin ja viherkasvit kotiisi.

IIN HAUTAUSTOIMISTO JA IIN KUKKAKAUPPA

Haminantie 1, 91100 II
P. (08) 817 6100 (24 h)
iinhautaustoimisto@arvokovaoy.fi
iinkukkakauppa@arvokovaoy.fi
Avoimena: ma-pe 9-17, la 9-13
Kukkien itsepalvelumyymälä klo 8-21
www.arvokovaoy.fi

Olhavan Seutulainen

Keskiviikko 9.11.2022

Puheenjohtajan terveiset:

**Yhdistyksissä on erilaisia ihmisiä
ja kaikilla on erilaista osaamista** 2

Porinapiiri porisee taas 2

Design-huonekaluja Olhavasta 3

Tenavatupa - kylän sydän sykkii 4

Säästetään energiaa monin keinoin 5

Olhavan seudun kylien kuulumisia 7

Rautatiehistoriaa Olhavasta 8-9

Pidetään luonto puhtaana 9

Maan mainiot mukulat Olhavasta 10

Olhavan osakaskunnan kuulumisia 11

Viikonloppu Yli-Olhavassa 12

**Siikakarinarvoitus - hourootin
laivavarveja etsimässä** 13

**Erkki Sassi - kauppias,
maanviljelijä ja valokuvaaja** 14-15

**Muhojoen kunnostussuunnittelu
etenee** 15

